

Schoolverlatersrapport VDAB. Geef je opleiding een STEM

VDAB. (2012). *Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen. Geef je opleiding een STEM. 26ste schoolverlatersstudie 2011-2012.*

In de 26ste studie 'Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen' volgt de VDAB de jongeren die de school verlieten in 2011 een jaar lang op in hun zoektocht naar een eerste job (toestand 30 juni 2012). In 2011 hebben 72 128 jongeren de school verlaten in Vlaanderen. Hoe succesvol de overgang van de school naar de arbeidsmarkt verloopt, wordt gemeten aan de hand van het aandeel schoolverlaters dat na een jaar werkzoekend is (restpercentage). In dit onderzoek waren een jaar na het verlaten van de school 8 449 jongeren of 11,7% werkzoekend. Gedurende deze opvolgingsperiode had 3,5% geen werkervaring opgedaan. Met deze cijfers over jonge schoolverlaters in de hand, stellen we vast dat jongeren vandaag echt nog wel een toekomst hebben nadat ze de school verlaten. Achter deze algemene conclusie schuilt evenwel een gedifferentieerd verhaal waar we hier dieper op ingaan.

Vrouwelijke schoolverlaters ondervinden minder nadeel van de economische crisis

De intrede op de arbeidsmarkt verloopt niet voor iedereen even gemakkelijk. We zien dat mannen nog steeds veel meer dan vrouwen in het nadeel zijn als het economisch niet goed gaat. Na een jaar is 13,2% van de mannen op zoek naar werk terwijl dit bij de vrouwen 10,1% bedraagt. Het banenverlies in de industrie zorgt ervoor dat mannelijke schoolverlaters minder goed uitstromen. De tertiaire en quartaire sector, waarin vaker vrouwen zijn tewerkgesteld, zijn minder conjunctuurgevoelig.

Bovendien is het behalen van een kwalificatie nog meer dan vroeger een eerste vereiste om succes te hebben op de arbeidsmarkt. Het feit dat bijna twee op de drie van de laaggeschoolden mannen zijn, plaatst hen in een bijzonder kwetsbare positie. Jongeren die de school verlaten op een moment dat zij niet 'arbeidsmarktrijp' zijn, worden immers als onvoldoende interessant aanzien door potentiële werkgevers.

Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen zijn koplopers

In Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen stromen de schoolverlaters het best uit. Vlaams-Brabant vormt met de luchthaven en de bedrij-

vigheid errond een enorme aantrekkingspool voor jong talent. Vooral de tertiaire sector heeft een groot aanzuigeffect. West-Vlaanderen tekent dan weer meer voor een nog steeds solide industriële tewerkstelling, al biedt de dienstensector hier toch ook heel wat perspectieven.

Schoolverlaters uit Antwerpen of Limburg hebben het moeilijker dan hun collega's in de andere Vlaamse provincies om hun plaats op de arbeidsmarkt te veroveren.

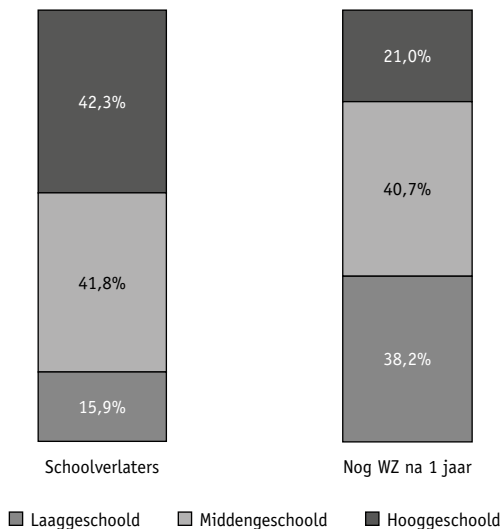
In Limburg lijkt het eerder te maken te hebben met een gebrek aan werkaanbod, zeker in crisistijd. De ondervetegenwoordiging van de jongeren die de school verlaten met een masterdiploma, heeft er ook een niet te onderschatten impact.

Antwerpen kampt dan weer met een grote mismatch tussen vraag en aanbod. Antwerpen telt veruit de meeste ongekwalificeerde schoolverlaters die in haar veelal hoogtechnologische arbeidsmarkt geen of weinig kansen hebben op een duurzame baan. Oost-Vlaanderen positioneert zich in het midden. De kans om na een jaar werkzoekend te zijn, schommelt zowel voor mannen als vrouwen rond het Vlaams gemiddelde. Dit betekent dat vrouwen ook in Oost-Vlaanderen, net als in Vlaanderen, betere kansen hebben op de arbeidsmarkt.

Hoe hoger de scholingsgraad, hoe kleiner de kans om na een jaar werkzoekend te zijn

Figuur 1.

Schoolverlaters en schoolverlaters die na een jaar nog werkzoekend zijn, opgesplitst naar onderwijsniveau

Noot: Laaggeschoold: geen getuigschrift of diploma secundair onderwijs, inclusief deeltijds beroepssecundair onderwijs en leertijd; Middengespoold: getuigschrift of diploma secundair onderwijs; Hooggeschoold: bachelor of master.

Bron: 26ste studie schoolverlaters

Het aandeel laaggeschoolden in het totaal van de schoolverlaters bedraagt 15,9% (figuur 1). Midden- en hooggeschoolden zijn beide goed voor iets meer dan 40% van alle schoolverlaters. Bekijken we de groep schoolverlaters die na een jaar werkzoekend

zijn, dan bedraagt het aandeel van de laaggeschoolden 38,2% of bijna 2,5 maal het aandeel van een jaar eerder. Het aandeel van de middengespoolden bedraagt na een jaar 40,7%, wat een lichte afname is ten opzichte van een jaar eerder. Het aandeel hooggeschoolden bedraagt na een jaar 21%, wat een halvering is tegenover het aandeel bij het verlaten van de school (42,3%).

Het aantal laaggeschoolde schoolverlaters blijft (te) hoog

De arbeidsmarkt is voortdurend in beweging. Aangezien de arbeidskost hoog ligt, is het creëren van toegevoegde waarde essentieel opdat bedrijven zouden kunnen overleven. Laaggeschoolde, weinig complexe arbeid wordt daardoor te duur. Door automatisering en delokalisatie komen alsmar minder laaggeschoolden aan de bak. Deze slinkende behoefte aan laaggeschoolden spoort helemaal niet met het aantal laaggeschoolde schoolverlaters dat ieder jaar de arbeidsmarkt betreft. Bovendien tonen hogergeschoolden in tijden van crisis meer interesse voor jobs onder hun niveau, waardoor het voor laaggeschoolden extra moeilijk wordt.

De grootste zorgenkinderen zijn ongetwijfeld de 2 644 schoolverlaters die niet eens een studiegetuigschrift behaalden van de tweede graad van het secundair onderwijs. Voor de meeste van deze schoolverlaters gaat het niet om een gebrek aan intelligentie, maar ligt een complex geheel van factoren aan de basis van hun zwak presteren. Enkel een warme overdracht van onderwijs naar arbeidsmarkt en de hulp van een gespecialiseerd team kan deze jongeren helpen om hun loopbaan weer op de rails te zetten.

Leren en werken blijft een succesformule, zeker in de leertijd. In het deeltijds beroepssecundair onderwijs (DBSO) is nog wel wat werk aan de winkel om de opleidingen beter te laten aansluiten bij de vraag. De mogelijkheid om nu ook in de leertijd en het DBSO een getuigschrift of diploma secundair onderwijs te behalen, moet zeker worden toegejuicht. Toch draait het in deze niveaus waar leren en werken centraal staat vooral over de kennis van een beroep. In het reguliere beroeps- (BSO) en technisch secundair onderwijs (TSO) maken samen ongeveer 4 000 schoolverlaters hun opleiding niet af. Dikwijls hebben deze jongeren een totaal verkeerd beeld van wat zij van een job mogen

verwachten en nog meer wat zij denken ermee te verdienen. Meer informatie hierover kan de motivatie om de opleiding toch af te maken alleen maar vergroten.

Een passend antwoord vinden voor het probleem van de ongekwalificeerde schoolverlaters is één van de grote uitdagingen voor de nabije toekomst. Het niet afmaken van een opleiding heeft niet enkel directe gevolgen voor een moeizame aansluiting met de arbeidsmarkt, het zorgt op de iets langere termijn ook voor andere maatschappelijke problemen.

Te veel uitstroom na het ASO

4 523 schoolverlaters betreden de arbeidsmarkt met een diploma uit het algemeen secundair onderwijs (ASO). 76% doet dit na eerst een opleiding te hebben aangevat in het hoger onderwijs zonder deze af te maken. 24% kiest resoluut om na het ASO de school vaarwel te zeggen. Hoewel schoolverlaters na het ASO nog vrij goed aansluiting vinden met de arbeidsmarkt (restpercentage is 11,9%), is het geen goede zaak om de school te verlaten met een diploma algemeen vormend onderwijs. 1 731 schoolverlaters die een ASO-opleiding gevolgd hebben met een wiskundige of wetenschappelijke component zijn niet geslaagd in het hoger onderwijs. Zowel voor deze jongeren als voor de arbeidsmarkt is dit een groot verlies.

Zeven jaar beroepsonderwijs betekent 'klaar zijn' voor de arbeidsmarkt

Wie een opleiding volgde in het beroepsonderwijs zou voldoende competenties moeten bezitten om het op de arbeidsmarkt te maken. Dat lukt in de meeste gevallen vrij goed maar een aantal opleidingen zijn toch aan een kritische evaluatie toe. Hoewel meer en meer afgestudeerden uit het beroepsonderwijs de stap naar het hoger onderwijs willen zetten, moet dit niveau in eerste instantie schoolverlaters afleveren die klaar zijn voor de arbeidsmarkt en zonder veel moeite kunnen ingeschakeld worden. Het beroepssecundair onderwijs (BSO) telt ongeveer evenveel mannelijke als vrouwelijke schoolverlaters. Toch maken zij totaal andere keuzes. Het studieaanbod is namelijk sterk gericht op mannen waardoor de studiekeuze van de mannen meer

gevarieerd is. Vrouwen kiezen voor een beperkt aantal richtingen die zich voornamelijk situeren in de zorg en de handel. Mannen opteren daarentegen eerder voor een nijverheidsrichting.

Drieduizend schoolverlaters of bijna een op de vier in het BSO studeerde 'Handel', 'Verkoop', 'Kantoor' of volgden een 'Naamloos leerjaar'. Werk vinden na deze opleidingen loopt niet van een leien dakje en de job die deze schoolverlaters voor zichzelf in gedachten hebben, zal in veel gevallen onbereikbaar zijn. Hoewel de vraag in de zorgsector groot is en nog zal toenemen, bieden opleidingen zoals 'Verzorging', 'Organisatie – Assistentie (zevende jaar)' en 'Organisatiehulp' in het studiegebied 'Personenzorg' geen goede perspectieven. Een dialoog met de potentiële afnemers dringt zich op om na te gaan waarom deze schoolverlaters niet of onvoldoende aan de bak komen in het vak waarvoor ze nochtans gestudeerd hebben. Schoolverlaters uit het BSO die moeilijk hun weg vinden naar de arbeidsmarkt moeten er rekening mee houden dat zij onder druk van het activeringsbeleid zullen toegeleid worden naar jobs die misschien niet voorkomen op hun verlanglijstje. Ook dat is een realiteit van de arbeidsmarkt!

Tot slot kunnen we niet naast het succes kijken van de (meeste) zevende jaren in het beroepsonderwijs. Wie in het beroepsonderwijs een zevende specialisatiejaar volgt, verwerft hiermee niet enkel een diploma van hoger secundair onderwijs, maar ziet ook zijn kansen om een job te vinden gevoelig toenemen. 16,5% van de schoolverlaters die een zesjarige opleiding gevolgd heeft, is na een jaar werkzoekend. Een extra zevende jaar doet het restpercentage dalen tot 10,6%.

Technisch onderwijs is succesvol op de arbeidsmarkt

Het technisch onderwijs biedt enerzijds mooie kansen op de arbeidsmarkt maar veel opleidingen bieden ook een goede opstap naar succesvol verder studeren in het hoger onderwijs. De arbeidsmarkt heeft een blijvende behoefte aan goede vaklui en technici en in veel gevallen biedt het technisch onderwijs hiervoor een oplossing als eindpunt of als start van voortgezet onderwijs. Toch zijn ook in dit niveau een aantal zaken voor verbetering vatbaar. Net als in het BSO doen de opleidingen binnen

het studiegebied 'Grafische technieken' het reeds geruime tijd niet goed. Ook het studiegebied 'Handel', en vooral de opleiding 'Boekhouden-Informatica' slaat niet goed aan. De opleidingen 'Elektricititeit – Elektronica' en 'Elektrische installatietechnieken' die nochtans toeleiden naar sectoren waar de vraag groot is, blijven wat onder de verwachtingen. Het studiegebied 'Toerisme' dat veel concurrentie krijgt uit de bacheloropleidingen doet het ook niet zo goed. De opleidingen 'Gezondheids- en welzijnswetenschappen' en 'Sociale en technische wetenschappen' met samen zo'n 2 000 schoolverlaters laten nog te veel afgestudeerden in de kou staan. Schoolverlaters die een Se-n-Se-opleiding (het vroegere zevende jaar) gevolgd hebben, stromen net als in het BSO beter uit. Na een Se-n-Se-opleiding is 5,4% nog werkzoekend na een jaar terwijl dit na een zesjarige 12,1% bedraagt. In tegenstelling tot het beroepsonderwijs biedt technisch onderwijs wel goede kansen voor wie wil verder studeren. Een goede studiekeuze- en begeleiding bij de overstap van basis- naar secundair onderwijs bepaalt in grote mate hoe succesvol het verdere studietraject verloopt.

Artistieke opleidingen vinden moeilijker hun weg op de arbeidsmarkt

Het kunstsecundair onderwijs (KSO) levert een vrij bescheiden aantal schoolverlaters af op de arbeidsmarkt. Wie de school verliet na een opleiding in dit niveau heeft een kans op zes om na een jaar werkzoekend te zijn. Schoolverlaters uit het KSO lopen zo het grootste risico van het secundair onderwijs. Het KSO is een ietwat apart niveau met een eigen dynamiek. Het werk aanbod dat zich richt naar deze schoolverlaters is eerder beperkt. Daarenboven krijgen zij ook nog eens af te rekenen met concurrentie uit hogere niveaus. Schoolverlaters uit het KSO gooien het roer ook niet zo gemakkelijk om in hun jobkeuze. Het creatief aspect dat hen naar hun studiekeuze dreef, staat een brede interesse op de arbeidsmarkt, zeker in de beginperiode, dikwijls in de weg. Slechts een beperkt aantal richtingen leent zich tot de overstap naar het hoger onderwijs, maar ook daar blijft men meestal in de artistieke opleidingen hangen die ook op deze niveaus niet echt goede kansen bieden.

Professionele bachelors zijn nog steeds koploper

Professionele bachelors krijgen het gemakkelijkst toegang tot de arbeidsmarkt en dat is reeds jaren het geval. Op een paar uitzonderingen na vormen deze opleidingen de perfecte voorbereiding op een succesvolle loopbaan. Het is en blijft het niveau met een groot overwicht van vrouwelijke schoolverlaters die ook nog eens gemakkelijker aansluiting vinden met de arbeidsmarkt dan hun mannelijke collega's.

Professionele bachelors zijn in veel gevallen echte 'knelpuntbusters'. Op de arbeidsmarkt staan vooral de zorgsector en de wereld van techniek op de eerste rij voor een grotere instroom. Omdat vrouwen meestal een voorkeur hebben voor de wat 'zachtere' opleidingen is een bijkomende instroom van mannen uit het secundair onderwijs echt wel nodig om de vraag naar technici te counteren. Een deel van de schoolverlaters, mannen en vrouwen, die nu met een ASO-diploma op de arbeidsmarkt komen, overtuigen om een bacheloropleiding te volgen in techniek zou reeds een mooi begin zijn. Sommige populaire opleidingen bij de professionele bachelors hebben zware concurrentie van afgestudeerden uit het masterniveau. 'Communicatiemanagement' en 'Journalistiek' verkeren in dit geval. De kans dat schoolverlaters uit deze richtingen teleurgesteld worden omdat de arbeidsmarkt niet biedt waar zij op gehoopt hadden, is reëel.

Academische bachelors zijn niet klaar voor de arbeidsmarkt

Het aantal schoolverlaters dat als academische bachelor de arbeidsmarkt betreedt, is gestegen tot meer dan 900. Enkele studiegebieden bieden wel goede kansen op werk, maar globaal is dit niveau geen goede toegangspoort tot de arbeidsmarkt. Ondanks hun behaald diploma zijn deze schoolverlaters niet echt klaar voor de arbeidsmarkt.

Een masteropleiding biedt zekerheid

Masters moeten een jaar na het afstuderen nipt de duimen leggen voor de professionele bachelors voor wat de aansluiting met de arbeidsmarkt betreft. Veel masteropleidingen bieden dan ook werkgarantie

tijdens het eerste jaar na afstuderen. Alle opleidingen in de gezondheidszorg, van Biomedische wetenschappen over Geneeskunde en Farmaceutische wetenschappen tot Tandheelkunde, kunnen schitterende resultaten voorleggen. Architectuur, Industriële wetenschappen en technologie en Toegepaste wetenschappen leiden probleemloos toe naar de wereld van techniek of aanverwante jobs. Economie, Handelswetenschappen en bedrijfskunde en Rechten bieden een mooie toekomst, meestal in de dienstensector. Ook Wetenschappen biedt bijna zekere jobkansen met uitzondering van Biologie dat al jaren te veel schoolverlaters aflevert. Geologie en Milieutechnologie en milieuwetenschappen moeten ook een stapje terugzetten maar zijn kleiner in aantal. Andere opleidingen doen het wat minder goed of moeten wat gas terugnemen onder invloed van de crisis. Persoonlijkheidskenmerken zijn dan dikwijls een doorslaggevend criterium om toch een job te vinden, zij het dan niet direct in het gewenste beroep of sector. Een aantal opleidingen met gelukkig niet al te veel schoolverlaters waaronder Kunstwetenschappen, Beeldende kunsten, ... hebben een structureel probleem. Jaar na jaar overstijgt het aanbod aan schoolverlaters de absorptiemogelijkheden van de arbeidsmarkt. Jongeren uit deze dikwijls dure opleidingen dienen zich volledig te heroriënteren willen zij hun plaats op de arbeidsmarkt veroveren en meestal verloopt dit niet van een leien dakje.

Meer nog dan bij de professionele bachelors zien wij bij de masters een zondvloed aan afstudeer-richtingen. Misschien moet er toch eens nagedacht worden of dit in het belang is van de 'eindgebruiker' en of er geen andere manieren zijn om zich als onderwijsverstrekker te profileren.

STEM1

STEM staat voor 'Science, Technology, Engineering en Mathematics' en verwijst naar het Vlaams actieplan om de uitstroom in technische en wetenschappelijke richtingen te verhogen. STEM-opleidingen bieden, zeker voor mannen, meer kansen op het vinden van een eerste job. Vrouwen kiezen in het secundair onderwijs weinig voor techniek en bij de professionele bachelors is de zorg een grote concurrent.

Vrouwen mogen bij de masters voluit gaan voor wetenschappen en techniek.

Ruim 38% van de schoolverlaters in het ASO volgde een STEM-opleiding en is dus potentieel kandidaat om het tekort aan afgestudeerden uit technisch-wetenschappelijke richtingen in het hoger onderwijs op te lossen. Als schoolverlaters de arbeidsmarkt direct na een ASO-opleiding betreden, verliest de component wetenschap en/of techniek in de opleiding (veel van) zijn betekenis. Een sensibiliseringsactie naar ouders en leerlingen bij de overgang van basis naar secundair onderwijs om niet zonder meer voor het ASO te kiezen, maar ook aandacht te hebben voor de mogelijkheden in het technisch onderwijs, is hier zeker op zijn plaats. Recente campagnes in de media om het technisch onderwijs te promoten zijn alvast een goed begin.

In het BSO behaalde 33,5% van de schoolverlaters een studiegetuigschrift of een diploma in een STEM-richting. 62,2% van de mannen heeft een STEM-richting gevolgd, in tegenstelling tot amper 2,2% van de vrouwen. Deze uitgesproken keuze is op zich geen probleem aangezien mannen veel gemakkelijker werk vinden na een stem-richting dan vrouwen in dit studieniveau.

Vier op de tien schoolverlaters uit het TSO behaalden een diploma in een STEM-richting. Ook in dit studieniveau kiezen mannen uitgesproken voor een STEM-richting terwijl de meerderheid van de vrouwen kiest voor niet-STEM-richting. STEM-richtingen bieden naar de arbeidsmarkt toe een duidelijk voordeel voor mannen, terwijl vrouwen net iets beter uitstromen na het volgen van een niet-STEM-richting.

Het aanbod in het KSO is overwegend niet-STEM. 80% van de schoolverlaters behaalden een diploma in een niet-STEM-richting. Uit het beperkte studieaanbod van STEM-richtingen in het KSO komen iets meer vrouwen op de arbeidsmarkt dan mannen. In de niet-STEM-richtingen is het overzicht van vrouwen nog duidelijker. Zowel in STEM als in niet-STEM vinden vrouwen beter aansluiting met de arbeidsmarkt dan mannen. Het volgen van een STEM-richting levert zowel voor mannen als vrouwen een voordeel op in vergelijking met een niet-STEM-richting.

Bij de *professionele bachelor* volgde nauwelijks iets meer dan een op de vijf schoolverlaters een STEM-opleiding. Bij de mannen kiest 45% voor STEM in tegenstelling tot amper 9% bij de vrouwen. Bij de mannen bieden STEM-opleidingen een duidelijk voordeel bij de zoektocht naar werk. Bij de vrouwen doet zich het omgekeerde voor en vinden

zij die kozen voor een niet-STEM-opleiding vlotter werk. Niet direct een vaststelling om vrouwen er toe aan te zetten meer voor STEM-opleidingen te kiezen in dit niveau.

Bij de *masters* studeert net geen 30% van de schoolverlaters af na het volgen van een STEM-opleiding. Bij de mannen loopt het aandeel STEM op tot 43%, terwijl bij de vrouwen het aandeel STEM-gediplomeerden blijft steken op 16%. Nochtans vinden vrouwen, die met 54% van het totaal in de meerderheid zijn bij de masters, gemakkelijker aansluiting met de arbeidsmarkt na het volgen van een STEM-opleiding. Hetzelfde geldt ook voor mannen en daar is het verschil in restpercentage tussen STEM en niet-STEM nog veel groter. Vrouwen mogen dus met vertrouwen kiezen voor een STEM-opleiding en zo bijvoorbeeld meehelpen om het probleem van het tekort aan ingenieurs op te lossen. Aan werkgeverszijde dringen wij ondertussen aan om alle vacatures ook aan de VDAB te melden

zodat deze de reële behoeften nauwkeurig in kaart kan brengen.

Wie meer wil weten over hoe schoolverlaters aansluiting vinden met de arbeidsmarkt, kan het volledige rapport en de detailgegevens nalezen op <http://www.vdab.be/trends/schoolverlaters.shtml>. Wie nog vragen heeft over deze studie, kan deze richten aan studiedienst@vdab.be.

*André Van Hauwermeiren
Lindsey Marin
VDAB Studiedienst*

Noten

1. Zie ook het rapport 'Kiezen voor stem', nummer 25 in de VRWI-studiereeks (<http://www.vrwi.be/publicaties/rapport-kiezen-voor-stem>)